

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN YALAN HABER VE DEZENFORMASYONLA MÜCADELE STRATEJİSİ

ENES BAYRAKLI, ŞEYMA FİLİZ

SETA | ANALİZ

TEMMUZ 2020 · SAYI 327

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN YALAN HABER VE DEZENFORMASYONLA MÜCADELE STRATEJİSİ

ENES BAYRAKLI, ŞEYMA FİLİZ

COPYRIGHT © 2020

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları
ISBN: 9

Uygulama: Erkan Söğüt
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 410
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin GERMANY
Tel: +49 30 20188466

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 27, 1000 Brussels BELGIUM
Tel: +3226520486

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
AB'NİN KORONAVİRÜS SALGININDA DEZENFORMASYONLA MÜCADELESİ	9
AB'NİN DEZENFORMASYONLA MÜCADELESİNDE KULLANILAN SOSYAL PLATFORMLAR	10
AB'NİN DEZENFORMASYONLA MÜCADELESİNİN YASAL ÇERÇEVESİ	11
AB'NİN DEZENFORMASYONLA MÜCADELESİNİN ETKİLİLİĞİ	13
AB'YE YÖNELİK DEZENFORMASYONDA ÖN PLANA ÇIKAN ÜLKELER	14
AB'NİN KOVİD-19 SALGINIYLA İLGİLİ YAYIMLADIĞI DEZENFORMASYON RAPORLARI	15
AB'YE YÖNELİK DEZENFORMASYONDA ÖN PLANA ÇIKARILAN SÖYLEMLER	16
SONUÇ	19

YAZARLAR HAKKINDA

Enes Bayraklı

Viyana Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü lisans mezunu olan Enes Bayraklı aynı üniversitede Siyaset Bilimi alanında yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamladı. 2009-2010 arasında İngiltere Nottingham Üniversitesi'nde doktora tezi için araştırmalarda bulundu. 2011-2013 arasında Londra Yunus Emre Türk Kültür Merkezi'nde uzman ve müdür yardımcılığı pozisyonunda çalıştı. Aynı dönem içerisinde 2012'nin Ağustos-Aralık arasında kurucu müdür olarak Bükreş ve Köstence Yunus Emre Türk kültür merkezlerinde görev aldı. 2013'ten beri Türk-Alman Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. SETA Avrupa Araştırmaları direktörü görevini yürüten Bayraklı'nın çalışma alanları arasında, İslamofobyaya, Avrupada aşırı sağ hareketler, dış politika analizi, Alman siyaseti ve dış politikası bulunmaktadır.

Şeyma Filiz

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü'nden 2018'de, Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce) Bölümü'nden (çift ana dal) 2019'da mezun olmuştur. 2018 itibarıyla Galatasaray Üniversitesi Stratejik İletişim Yönetimi Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisidir. 2019-2020 arasında Erasmus değişim programıyla Belçika'daki Université Libre de Bruxelles'te eğitim görmüştür.

ÖZET

Bu analiz Avrupa Birliği'nin (AB) dezenformasyonla mücadele stratejisini koronavirüs (Covid-19) salgını bağlamında ele almaktadır.

Bu analiz Avrupa Birliği'nin (AB) dezenformasyonla mücadele stratejisini koronavirüs (Covid-19) salgını bağlamında ele almaktadır. Bu kapsamda AB'nin 19 Mart, 1 Nisan, 24 Nisan ve 20 Mayıs 2020'de yayımladığı "Kovid-19 Salgını Çevresinde Kısa Anlatılar ve Dezenformasyon Değerlendirmesi" başlıklı raporları üzerinden Birliğin yeni koronavirüsle ilgili yalan haberler ve dezenformasyonla mücadelesi incelenmektedir. Analizde "dezenformasyon" (*disinformation*), "mezenformasyon" (*misinformation*) ve "yalan haber" (*fake news*) kavramlarına değinilerek AB'nin dezenformasyonla mücadelede kullandığı yöntemlere yer verilmektedir. AB'ye yönelik dezenformasyonun kaynağı olan ülkeler ve söylemleriyle birlikte Birliğin kendisine karşı yalan ya da çarpıtma haberlere yönelik tutumundaki farklılıklar analiz edilmektedir. Bu noktada AB'nin dezenformasyonla mücadelesinde Rusya kaynaklı içeriklere yoğunlaştığı görülmektedir. Diğer taraftan AB'nin özellikle Çin devletinden gelen baskılar nedeniyle Çin kaynaklı dezenformasyona yönelik göreceli olarak sessiz kaldığı gözlenmektedir. Bunun son örneği Çin devlet yetkililerinin AB'nin 24 Nisan 2020 tarihli dezenformasyon raporuna müdahale ederek raporun içeriğini yumuşatmalarında ortaya çıkmıştır. Güncellenen 20 Mayıs 2020 tarihli raporda sosyal medya platformları aracılığıyla yayılan dezenformasyon kampanyaları üzerinde durulduğu ve sosyal medya şirketlerine yönelik sorumluluklar yüklediği görülmüştür. Analizin sonucu olarak Avrupa Komisyonu ve diğer kurumların dezenformasyonu engellemek amacıyla sosyal medya platformlarıyla iş birliği çağrısı ve hukuksal girişimlerine rağmen AB'ye yönelik dezenformasyonun önüne geçemedikleri tespit edilmiştir.

GİRİŞ

Sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte güvenilir kaynaklara ulaşabilmeyi zorlaştıran bilgi bolluğu ve kirliliği küresel düzlemde bir sorun haline gelmiştir. Salgın ile ilgili artan bu sorun aynı zamanda Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) tabiriyle bir *infodemic*'e sebep olmaktadır.¹ Özellikle ülkelerin kendi içine kapandığı ve zorluklarla mücadele ettiği koronavirüs salgını sürecinde bazı devletlerin ya da lobilerin diğer devletlere yönelik kasıtlı olarak haberleri yönlendirdiği ya da propaganda amacıyla medya araçlarını kullandığı bilinmektedir. Bu çerçevede sosyal medya üzerinden yayılan kasıtlı yalan haberler ve dezenformasyonla tetiklenen provokasyonlar hem gelişmiş hem de az gelişmiş toplumlar ve devletler için bir millî güvenlik meselesi haline dönüşmüştür.

DSÖ “yalan haber”i (*fake news*) kasıtlı ve doğrulanabilir şekilde yanlış olan ve okuyucuları

yanlış yönlendirebilecek haberler olarak tanımlamaktadır.² Avrupa Komisyonu Yalan Haber ve Online Dezenformasyon Raporu'nda yalan haber gazeteciler tarafından yapılan hataları ya da taraflı politik söylemleri ve tıklanma sayısını arttırmak için atılan sahte başlıkları kapsayabileceği gibi devletleri zayıflatmaya yönelik yerli ve yabancı kaynaklı yalan haber içeriklerini de kapsamaktadır. Raporda AB'ye yönelik kötü amaçlı haber içeriklerinin “halk tabanlı” (*grassroots*) hareketlere sızarak daha yüksek düzeyde sonuçlara sebep olduğu ifade edilmektedir.³

Yalan haberden farklı olarak mezenformasyon yanlış bilginin herhangi bir kasıt olmadan paylaşılması olarak bilinmektedir. Dezenformasyon ise bilgilerin/haberlerin çarpıtılarak kasıtlı ve zarar vermek için paylaşılması olarak ifade edilmektedir.⁴ Webster sözlüğünde dezenformasyon “kamuyu etkilemek ya da gerçeği gizlemek amacıyla, kasıtlı olarak yanlış bilginin sıklıkla gizlice yayılması olarak bilinmektedir.”⁵ Avrupa Komisyonu'nun “İletişimde Online Dezenformasyon: Avrupa Yaklaşımı” tebliğine göre dezenformasyon “ekonomik kazanç sağlamak ya da kasten halkı aldatmak için oluşturulmuş, sunulmuş ve dağıtılmış ve kamuoyuna zarar verebilecek doğrulanabilir yanlış veya yanlış bilgi” olarak tanımlanmaktadır.⁶

2. Hunt Allcott ve Matthew Gentzkow, “Social Media and Fake News in the 2016 Election”, *Journal of Economic Perspectives*, Cilt: 31, Sayı: 2, (2017), s. 211-36.

3. “A Multi-Dimensional Approach to Disinformation”, Avrupa Komisyonu, http://ec.europa.eu/newsroom/dac/document.cfm?doc_id=50271, (Erişim tarihi: 10 Haziran 2020).

4. “Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policymaking”, Avrupa Konseyi, (Ekim 2017), <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>, (Erişim tarihi: 13 Haziran 2020).

5. “Disinformation”, Merriam Webster, <http://www.merriam-webster.com/dictionary/disinformation>, (Erişim tarihi: 13 Haziran 2020).

6. “Communication - Tackling Online Disinformation: A European Approach”, Avrupa Komisyonu, 26 Nisan 2018, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/communication-tackling-online-disinformation-european-approach>, (Erişim tarihi: 13 Haziran 2020).

1. “Novel Coronavirus (2019-nCoV) Situation Reports”, WHO, https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200202-sitrep-13-ncov-v3.pdf?sfvrsn=195f4010_6, (Erişim tarihi: 8 Nisan 2020).

TABLO 1. YALAN HABER, DEZENFORMASYON VE MEZENFORMASYON TANIMLARI

Yalan Haber	Dezenformasyon	Mezenformasyon
Kasıtlı, yanlış ve uydurma haberlerdir.	Bilgilerin çarpıtılması sonucu kasıtlı ve yanlış haberlerdir.	Kasıtlı olmayan yanlış haberlerdir.
Belli amaçlar doğrultusunda taraflı yapılan uydurma haberlerdir.	Belli amaçlar doğrultusunda taraflı yapılan çarpıtma haberidir.	Tarafsız bir niyet taşıyan yanlış haberlerdir.
Kasıtlı olarak hızla yayıldığı için önüne geçilmesi zordur.	Kasıtlı olarak hızla yayıldığı için önüne geçilmesi zordur.	Kasıtlı olmadığı için daha kolay doğrulanabilen haberlerdir.

Mezenformasyon ise dezenformasyondan farklı olarak “tarafsız bir niyet” taşımakta ve herhangi bir kasıt gütmeyen yanlış ya da hatalı bilgiler olarak ifade edilmektedir.⁷ Mezenformasyon kasıtlı yayılmadığı için düzeltilmesi mümkünken dezenformasyonla mücadele için daha farklı stratejiler izlenmesi gerekmektedir.⁸ Koronavirüs salgınıyla birlikte dezenformasyon ve yalan haber içeriklerinin her geçen gün daha da arttığı ve kolayca yayıldığı görülmektedir.

AB koronavirüsle ilgili yayılan dezenformasyon mesajlarının Birlik içinde “güvensizlik ortamı yaratarak demokratik kurumları itibarsızlaştırma” ve “Avrupa Birliği’ne üye ülkelerin güvenilirliklerine doğrudan zarar verme”yi hedeflediğini ifade etmektedir.⁹ Koronavirüs salgınıyla ilgili doğru ya da çarpıtma haberlerin hızla yayılması AB ve üye ülkeleri arasında dezenformasyon ve yalan haberle mücadele etme zorunluluğunu getirmiştir. AB, Avrupa’da hızla yayılan koronavirüsle birlikte üye ülkeler arasındaki ilişkilerin zarar görmesini engellemek amacıyla başta Rusya, Çin ve diğer kaynaklardan yayılan dezenformasyonla mücadele stratejileri geliştirmektedir.

7. “Information and Its Counterfeits: Propaganda, Misinformation and Disinformation”, Johns Hopkins Sheridan Libraries, <http://guides.library.jhu.edu/c.php?g=202581&p=1334961>, (Erişim tarihi: 8 Nisan 2020).

8. Katherine J. Igoe, “Establishing the Truth: Vaccines, Social Media, and the Spread of Misinformation”, Harvard T. H. Chan, 10 Temmuz 2019.

9. “EU, NATO Denounce Russian, Chinese Disinformation on COVID-19 Pandemic”, Central Asia News, 3 Nisan 2020.

AB’NİN KORONAVİRÜS SALGININDA DEZENFORMASYONLA MÜCADELESİ

Birliğin koronavirüs salgınında dezenformasyonla mücadelesi AB kurumları ve dezenformasyonla mücadele amacıyla kurulmuş olan platformları aracılığıyla gerçekleşmektedir. Özellikle AB Dış İlişkiler Servisi’ne bağlı dezenformasyonla mücadele platformu ve Avrupa Komisyonu’nun dezenformasyonla mücadele web sayfasındaki güncel paylaşımlar ön planda tutulmaktadır.

AB’nin dezenformasyonla mücadelesinde ilk adım olarak 1 Ocak 2011’de AB dış politikalarının geliştirilmesi için AB Dış İlişkiler Servisi kurulmuştur.¹⁰ 2015’te de AB Dış İlişkiler

TABLO 2. AB VE KURUMLARININ YALAN HABER VE DEZENFORMASYONLA MÜCADELESİ

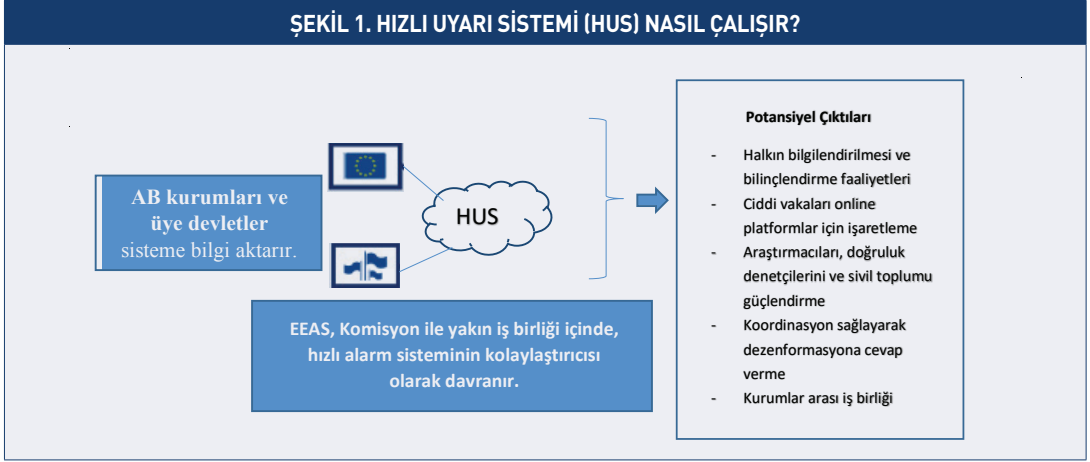
Dezenformasyon ve yalan haberle mücadele için 1 Ocak 2011’de AB Dış İlişkiler Servisi (European External Action Service, EEAS) kurulmuştur.

2015’te Rusya kaynaklı dezenformasyonla mücadele için AB Dış İlişkiler Servisi’ne (EEAS) bağlı Doğu Stratejik İletişim Eylem Planı (East StratCom Task Force) kurulmuştur.

Mart 2019’da “hızlı uyarı sistemi” ile AB kurumları, üye devletlerinden dezenformasyon uzmanlarının analizleri paylaştığı ve proaktif stratejiler izlediği bir platform oluşturulmuştur.

10. “Auditors Look into the EU’s Fight against Disinformation”, European Court of Auditors, 17 Mart 2020, https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/INAP20_04/INAP_Disinformation_EN.pdf, (Erişim tarihi: 8 Nisan 2020).

ŞEKİL 1. HIZLI UYARI SİSTEMİ (HUS) NASIL ÇALIŞIR?

Servisi'nin (EEAS) bünyesinde Doğu Stratejik İletişim Eylem Planı (East StratCom Task Force) oluşturularak yalan haber ve dezenformasyonla mücadele kurumsallaştırılmıştır.¹¹

Mart 2019'da ise AB kurumları ve üye devletlerdeki dezenformasyon uzmanlarının birlikte çalışabileceği ve hükümetler arasında proaktif iletişim ve dezenformasyona hızlı tepki verebilmek için "hızlı uyarı sistemi" (*rapid alert system*) geliştirilmiştir. Böylece yirmi sekiz ülkenin ve paydaşların kontrolünde dezenformasyon konusunda görüşlerin paylaşılarak koordinasyonun sağlandığı dijital bir platform oluşturulması hedeflenmiştir. Sistem dolaşımında olan dezenformasyon kampanyalarını takip etmek ya da düzenli olarak paylaşılan içerikleri analiz etmek ve raporları incelemek için AB tarafından etkin bir araç olarak görülmektedir. Hızlı uyarı sistemi (HUS) hem AB kurumları ve üye devletlerden gelen verilerle hem de AB Dış İlişkiler Servisi'ne bağlı EU vs Disinfo platformunun sistemi bilgilendirdiği bir mekanizmayla çalışmaktadır.¹²

11. "Questions and Answers about the East StratCom Task Force", EEAS, 5 Aralık 2018, <https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/2116/-questions-and-answers-about-the-east->, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2020).

12. "Rapid Alarm System Strengthening Coordinated and Joint Responses to Disinformation", EU vs Disinfo, (Mart 2019), https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/ras_factsheet_march_2019_0.pdf, (Erişim tarihi: 12 Haziran 2020).

AB'NİN DEZENFORMASYONLA MÜCADELESİNDE KULLANILAN SOSYAL PLATFORMLAR

Tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs salgını olgular ve kurguları birbirinden ayırma gereksinimini doğurmakta ve bu süreçte AB koronavirüsten daha hızlı yayılan dezenformasyonla mücadele etmek için kurumlarının web sitelerini ve sosyal medya platformlarını kullanmaktadır.

TABLO 3. AB'NİN DEZENFORMASYONLA MÜCADELESİNDE KULLANILAN SOSYAL PLATFORMLAR

AB Dış İlişkiler Servisi'ne (EEAS) bağlı "EU vs Disinfo" web sitesi, Facebook hesabı ve @EUvsDisinfo Twitter hesabı kullanılmaktadır.

Avrupa Komisyonu'nun "dezenformasyonla mücadele" (*fighting disinformation*) web sayfası kullanılmakta ve kamu sağlığı otoritelerinin, DSÖ'nün, Avrupa Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi'nin (ECDC) ve AB kurum ve kuruluşlarının resmi açıklamalarının takip edilmesi önerilmektedir.

Avrupa Parlamentosu tarafından InVID Project'in arama motoru (haber içeriği, video ve resim doğrulama uzantısı), @DFRLab/@DFRLab ve @StopFakingNews/@stopfakeukraine Twitter hesaplarının takip edilmesi önerilmektedir.

GÖRSEL 1. EU VS DISINFO WEB SİTESİ VE SOSYAL MEDYA HESAPLARI

Avrupa Komisyonu'nun dezenformasyonla mücadele web sayfasında ise kamu sağlığı otoritelerinin, DSÖ'nün, Avrupa Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi'nin (ECDC) ve AB kurum ve kuruluşlarının resmi açıklamalarının takip edilmesi önerilmektedir.¹³ Resmi açıklamaların takip edilmesinin önerilmesinin yanında AB dezenformasyonla mücadele için temel kaynak olarak AB Dış İlişkiler Servisi'ne bağlı EU vs Disinfo web sitesi, Facebook hesabı ve @EUvsDisinfo Twitter hesabını kullanmakta ayrıca Avrupa Komisyonu'nun web sitesinde paylaşımlar yapmaktadır.¹⁴

Avrupa Parlamentosu Araştırma Merkezi "Haber Sahte Olduğunda Nasıl Tespit Edilir?" başlıklı analizinde dezenformasyon ve yalan habere karşı kullanılabilir platformlara yer vermektedir. AB vatandaşlarının dezenformasyon ve yalan haberleri tespit edebilmesi için InVID Project'in arama motoru (haber içeriği, video ve resim doğrulama uzantısı), @DFRLab, @DRFLab ve @StopFakingNews, @stopfakeukraine Twitter hesapları örnek olarak göstermektedir.¹⁵ Dijital mecralarda hızla yayılan yalan haber ve dezenformasyonun önüne geçebil-

mek için aranan dijital çözüm yöntemlerinin yanı sıra AB'de dezenformasyonla mücadelede sosyal medya platformlarına iş birliği çağrıları yapılmakta ve mücadelenin yasal çerçevesinin zemininin oluşturulmasına yönelik çalışmalar da yapılmaktadır.

AB'NİN DEZENFORMASYONLA MÜCADELESİNİN YASAL ÇERÇEVESİ

AB'de dezenformasyon yönelik mücadelenin hukuksal dayanağı Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nin 11.1 numaralı maddesinde (2000/C 364/01) yer alan ifade ve bilgi edinme hakkına ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesine dayandırılmaktadır. Sosyal medya platformları aracılığıyla bilgiye erişimin kolay ve içeriklerin hızlıca yayılabiliyor olması AB'nin dezenformasyonla mücadele süreci içerisinde belli kararlar almasını gerekli kılmış ve bu amaçla olası siyasi önlemlerin yasal dayanağı oluşturulmuştur.

Avrupa Komisyonu'nun Danışma Kurulu tarafından 13 Kasım 2017-23 Şubat 2018 arasında yapılan Yalan Haber ve Online Dezenformasyon toplantısında dezenformasyon kaynağının çoğunlukla sosyal medya olduğu ve mücadele

13. "Fighting Disinformation", European Commission, https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/fighting-disinformation_en, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2020).

14. "Fighting Disinformation".

15. Naja Bentzen, "How to Spot When News is Fake", European Parliamentary Research Service, (Şubat 2019).

TABLO 4. AB’NİN DEZENFORMASYONLA MÜCADESİNİN YASAL ÇERÇEVESİ

AB’nin dezenformasyonla mücadelesi Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi 11.1 maddesinde yer alan ifade ve bilgi özgürlüğü ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesine dayandırılmaktadır.
8 Haziran 2000 tarih ve 2000/31/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi (E-Ticaret Direktifi) ile AB içerisindeki bilgi toplumu hizmetlerinin (sosyal medya sağlayıcılarının) ve özellikle e-ticaretin bazı yasal yönleriyle ilgili düzenlemeler yapılmıştır.
Avrupa Komisyonu’nun Danışma Kurulu tarafından 13 Kasım 2017-23 Şubat 2018 arasında Yalan Haber ve Online Dezenformasyon toplantısı yapılmış ve özellikle sosyal medyada paylaşılan bilgilerin kontrol edilmesinin gerekliliği ifade edilmiştir.
Nisan 2018’de ise Avrupa Komisyonu tarafından “Online Dezenformasyonla Mücadele” başlıklı tebliğ kabul edilmiştir.
2018’de Avrupa Komisyonu ve Yüksek Temsilciliği tarafından dezenformasyona karşı “The Action Plan”ı kabul edilmiştir.
Nisan 2018’de “Eylem Planı”nın (Action Plan) devamı olarak platformları düzenleyen “Dezenformasyonda Uygulama Kuralları” (Code of Practice on Disinformation) komisyon tebliği sunulmuştur.
Ekim 2018’de “Dezenformasyonda Uygulama Kuralları”, Facebook, Google, Twitter ve Mozilla gibi platformların dışında reklam verenler ve reklam endüstrisi tarafından da imzalanmıştır.
Haziran 2020’de Avrupa Parlamentosu tarafından Çevrim İçi Platformların Çevrim İçi Yasa Dışı İçeriği Denetimi (Online Platforms’ Moderation of Illegal Content Online) başlığıyla dijital hizmetler yasası için öneri çalışması yayımlanmıştır.

için en etkili potansiyel çözümün bilginin kontrolü olduğu ifade edilmiştir.¹⁶ Devamında ise Nisan 2018’de Avrupa Komisyonu tarafından İletişimde Online Dezenformasyonla Mücadele başlıklı tebliğ kabul edilerek Yalan Haber ve Online Dezenformasyon toplantısının bulguları yenilenmiştir.¹⁷

2018’de Avrupa Komisyonu ve Yüksek Temsilciliği tarafından Dezenformasyona Karşı Eylem Planı (The Action Plan) kabul edilmiştir.

16. “Yalan Haberler ve Çevrimiçi Dezenformasyon Hakkında Halkın Katılımı Toplantısı”, Avrupa Komisyonu, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/public-consultation-fake-news-and-online-disinformation>, (Erişim tarihi: 13 Haziran 2020).

17. “İletişimde Online Dezenformasyon: Avrupa Yaklaşımı”.

Teknoloji şirketlerinin kendi kendini düzenleyen standartlara ilk kez imza attığı anlaşma siyasi rekabetsizlikte şeffaflık, sahte hesapların kapatılması ya da dezenformasyon sağlayıcıların bulunması konularını kapsamaktadır.¹⁸ Nisan 2018’de ise sosyal medya platformlarını düzenlemek için Code of Practice on Disinformation (Dezenformasyonda Uygulama Kuralları) komisyon tebliği kabul edilmiştir. Tebliğin Ekim’de genişletilmesiyle birlikte Facebook, Google, Twitter, Mozilla gibi platformların dışında reklam verenler ve reklam endüstrisi de anlaşmayı imzalamıştır.¹⁹

Online platformların düzenlemesine yönelik 8 Haziran 2000 tarih ve 2000/31/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi (E-Ticaret Direktifi) ile AB içerisindeki bilgi toplumu hizmetlerinin (sosyal medya sağlayıcılarının) ve özellikle e-ticaretin bazı yasal yönleriyle ilgili düzenlemenin yapıldığı görülmektedir.²⁰ 2000 tarihli düzenlemeden yirmi yıl sonra Haziran 2020’de Avrupa Parlamentosu tarafından Çevrim İçi Platformların Çevrim İçi Yasa Dışı İçeriğinin Denetimi (Online Platforms’ Moderation of Illegal Content Online) başlığıyla dijital hizmetler yasası taslağını yayımlamıştır.²¹ Söz konusu çalışmada yirmi yıl öncesine göre farklı bir bakış açısı dikkat çekmektedir. 2000 tarihli direktifte üye devletler arasında bilgi toplumu (sosyal medya) hizmetlerinin serbest dolaşımını sağlayarak iç pazarın düzgün işleyişine katkıda bulunmanın

18. “Tackling COVID-19 Disinformation - Getting the Facts Right”, Avrupa Komisyonu, 10 Haziran 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020J0008&from=EN>, (Erişim tarihi: 12 Haziran 2020).

19. “Dezenformasyonda Uygulama Kuralları”, Avrupa Komisyonu, 26 Ekim 2018, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/code-practice-disinformation>, (Erişim tarihi: 13 Haziran 2020).

20. “Directive on Electronic Commerce”, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0031>, (Erişim tarihi: 1 Temmuz 2020).

21. “Online Platforms’ Moderation of Illegal Content Online Law, Practices and Options for Reform”, Avrupa Parlamentosu, (Haziran 2020), [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/652718/IPOL_STU\(2020\)652718_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/652718/IPOL_STU(2020)652718_EN.pdf), (Erişim tarihi: 15 Haziran 2020).

amaçlandığı ifade edilmekteyken²² yirmi yıllık süreç içerisinde serbest dolaşıma katkı sunmaya yönelik bakış açısının yerini Avrupa Komisyonu güdümünde platformların kendi kendini düzenlediği anlaşmaların aldığı görülmektedir. Bu durum AB'nin sosyal mecraların düzenlenmesine ilişkin bakış açısında ikilem yaratmaktadır.

Birliğin dezenformasyon ve yalan haberle mücadelesindeki yasal çerçeveye geniş bir perspektifle bakıldığında ise ABD'deki sosyal platformlara yönelik düzenlemelerin aksine AB'deki düzenlemelerin daha zorlayıcı olduğu görülmektedir. Yirmi yıllık süreç içerisinde yasal çerçevenin çizilmesine yönelik adımlar atılmaktadır. Ancak sosyal platformların kendini düzenlemeye yönelik rızalarının yalan haber ve dezenformasyon içeriklerinin yayılmasının önüne geçemediği de bilinmektedir. Diğer yandan Avrupa Komisyonu'nun dezenformasyon içeriklerinin kontrolünden ziyade mekanizmanın işleyip işlemediğini kontrol etmesi dezenformasyonla mücadelenin uygulanmasını zorlaştırmaktadır.

AB'NİN DEZENFORMASYONLA MÜCADELESİNİN ETKİLİLİĞİ

Birliğin dezenformasyonla mücadelesi 2011'de AB Dış İlişkiler Servisi'nin kurulmasından itibaren koronavirüs salgını sürecine kadar gelmektedir. Başlangıçta Rusya kaynaklı dezenformasyon içeriklerini engelleme girişimleri zaman içinde sosyal medya platformlarının çeşitlenmesiyle çeşitli kaynaklardan kolayca yayılan dezenformasyonu engelleme zorunluluğuna dönüşmüştür. Buradan hareketle EU vs Disinfo web sitesi ve

sosyal medya hesaplarının kullanımı merkez alınarak dezenformasyonla mücadele edilmektedir.

Dezenformasyonla mücadele girişiminin yasal bir zemine oturması için Avrupa Komisyonu tarafından 2018'de Dezenformasyonla Mücadele Eylem Planı ve Dezenformasyonda Uygulama Kuralları kabul edilmiştir. Devamında ise Facebook, Google ve Twitter gibi sosyal medya platformlarının, reklam verenler ve reklam endüstrisinin de kendi kendini regüle etmeyi kabul ettiği anlaşmalar imzalanmıştır.²³ Uygulama Yasası kapsamında şirketlerin dezenformasyon içeriklerine yönelik sorumluluklarını kabul etmesine rağmen 2019'daki seçimlerde yoğun dezenformasyon kampanyalarının düzenlendiği ve sosyal medya aracılığıyla yayıldığı bilinmektedir. Bugün koronavirüs salgınının ortaya çıkışıyla birlikte AB'ye yönelik özellikle Çin ve Rusya kaynaklı dezenformasyonun sosyal medya platformları aracılığıyla hızla yayılması teknoloji şirketleriyle yapılan anlaşmaların etkisizliğini göstermektedir.

Koronavirüs salgınının hızla yayılmaya başlamasıyla birlikte Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen teknoloji şirketlerine ve vatandaşlara dezenformasyonla mücadelede iş birliği çağrısında bulunmuştur. Leyen'in çağrısı üzerine içeriklerin kolayca yayıldığı sosyal medya platformlarında resmi açıklamaların desteklenmesi, zararlı içeriklerin kaldırılması ve sahte haberlerin takip edilmesi için yapay zeka devreye sokulmuştur. Ancak komisyonun girişimlerine rağmen AB içinde krize dönüşen koronavirüs salgınına dair yalan haber ve dezenformasyon içeriklerinin yayılması engellenememekte, Birliğe yönelik dezenformasyon içeriklerinin sosyal platformlar aracılığıyla halen hızla yayıldığı bilinmektedir.²⁴

22. "Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council 8 June of 2000", Avrupa Parlamentosu ve Konseyi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0031>, (Erişim tarihi: 1 Temmuz 2020).

23. "Dezenformasyonda Uygulama Kuralları".

24. Mark Scott, "Russia and China Push 'Fake News' Aimed at Weakening Europe: Report", *Politico*, 1 Nisan 2020.

Bununla birlikte Dünya Ekonomik Forumu'nun 3 Haziran 2020 tarihli "Medya, Eğlence ve Kültür Endüstrisi'nin Kriz Toplumunda Tepkisi ve Rolü" raporunda yer verilen bir araştırmaya göre 2012'den itibaren ilk kez devletler bir aktör olarak yalan haber ve yanlış bilgilendirmelere karşı en güvenilir kaynak olarak görülmektedir.²⁵ Koronavirüs salgınıyla birlikte haber kaynağı ve bilgilendirmelerle ilgili güven konusunda geleneksel medya ve arama motorlarının en güvenilir kaynak olarak görülmesi ve sosyal medya platformlarına olan güvenin azalması dezenformasyon, yalan haber ve mezenformasyon içeriklerinin sosyal medya platformlarında hızla yayılmasının engellenemediğini göstermektedir.²⁶

AB kurumları ve diğer ülkelerin dezenformasyonla mücadelede ortak platformu olan Hızlı Bilgilendirme Sistemi dezenformasyon saldırılarına verilen yanıtların koordine edilmesi ve verilerin paylaşılması için bir çerçeve oluşturmaktadır. Koronavirüs salgını sürecinde sistem tatbik edilmiş ancak tam kapasiteyle mücadele edilemediği görülmüştür.²⁷

AB ve kurumlarının, üye ülkelerin, teknoloji şirketlerinin ve diğer paydaşların dezenformasyona karşı ortaklaşa hareket ettiği platformların koronavirüs sürecindeki etkisizliği AB aleyhindeki söylem ve tartışmaların sosyal mecralarda hızla yayılmasının tetikleyicisi olmaya devam etmektedir.

AB'YE YÖNELİK DEZENFORMASYONDA ÖN PLANA ÇIKAN ÜLKELER

AB'nin dış politika birimleri tarafından yayımlanan bir raporda Rusya ve Çin'in koronavirüs salgınıyla ilgili dünya çapında halk sağlığı için zararlı sonuçlar doğurabilecek dezenformasyon kampanyaları yürüttüğü ifade edilmektedir.²⁸ AB Dış İlişkiler Servisi'ne bağlı EU vs Disinfo Twitter hesabındaki koronavirüs salgınıyla ilgili paylaşılan dezenformasyon brifinginde dezenformasyonun sosyal medya üzerinden Rusya, İran ve Çin'in devlet destekli ya da resmi platformları aracılığıyla yayıldığına yer verilmektedir.²⁹ EU vs Disinformation web sitesinde yer alan 1 Nisan tarihli Kovid-19 Salgını Çevresinde Kısa Anlatılar ve Dezenformasyon Değerlendirmesi başlıklı raporda Rusya kaynaklı dezenformasyonların dışında AB'yi ilgilendiren konularda yayılan dezenformatif içeriklerin AB üye devletleri, Doğu Ortaklığı ülkeleri, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri, Batı Balkanlar ve Afrika ülkelerinde birkaç yerel ağ/kaynak tarafından desteklendiği ifade edilmektedir.³⁰ Raporda yer alan örneklerden birinde Sputnik Deutschland'ın Facebook ve Twitter'da "El yıkamak koronavirüsten korunmada yardımcı olmuyor" iddiasını yaydığı ifade edilmektedir. Diğer bir örnekte ise Suriye rejiminin koronavirüsü AB yaptırımlarına saldırmak için kullandığı, AB üye devletlerinin birbirlerine yardım edemeyecekleri ve kendi çıkarları için kaynaklarını kullanacaklarına

25. "The Media, Entertainment and Culture Industry's Response and Role in a Society in Crisis", Edelman Trust Barometer, (Haziran 2020), http://www3.weforum.org/docs/WEF_Media_Entertainment_Report_2020.pdf, (Erişim tarihi: 6 Haziran 2020).

26. "Medya, Eğlence ve Kültür Endüstrisi'nin Kriz Toplumunda Tepkisi ve Rolü", Dünya Ekonomik Forumu ve Accenture Danışmanlık, http://www3.weforum.org/docs/WEF_Media_Entertainment_Report_2020.pdf, (Erişim tarihi: 6 Haziran 2020).

27. Maarja Kask, "Koronavirüs Hakkında Yanlış Bilgi ve Ötesi: AB için Dersler", Hertie School Jacques Delors Centre, 9 Nisan 2020.

28. "EU Monitor: Russia, China Sow Distrust in West Through Coronavirus Disinformation", RFE/RL, 1 Nisan 2020.

29. EU vs Disinfo, Twitter, 5 Nisan 2020, <https://twitter.com/EUvsDisinfo/status/1246762142612762625>, (Erişim tarihi: 1 Nisan 2020).

30. "EEAS Special Report", EEAS Strategic Communications and Information Analysis Division, <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid-19-pandemic>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2020).

yönelik dezenformasyonun yayıldığı ifade edilmektedir. Batı Balkanlarda ise koronavirüsün ABD'nin biyolojik silahı olduğu ve işgal için bahane aradığını iddia eden komplo teorilerinin yayıldığı, AB'nin ise Balkanlara sırtını döndüğüne yönelik haberlere dezenformasyon başlığında yer verilmektedir.

AB'NİN KORONAVİRÜS SALGINIYLA İLGİLİ YAYIMLADIĞI DEZENFORMASYON RAPORLARI

AB Dış İlişkiler Servisi (EEAS) bünyesindeki EU vs Disinformation web sitesinde 19 Mart, 1 Nisan, 24 Nisan ve 20 Mayıs 2020 tarihli Kovid-19 Salgını Çevresinde Kısa Anlatılar ve Dezenformasyon Değerlendirmesi başlıklı EEAS raporu ve güncellemelerinin yayımlandığı görülmekte ve raporlarda AB'yi hedef aldığı ifade edilen dezenformasyon içeriklerine yer verilmektedir.

TABLO 5. AB DEZENFORMASYON RAPORLARI

AB Dış İlişkiler Servisi (EEAS) bünyesindeki EU vs Disinfo web sitesinde 19 Mart, 1 Nisan, 24 Nisan ve 20 Mayıs 2020 tarihli "Kovid-19 Salgını Çevresinde Kısa Anlatılar ve Dezenformasyon Değerlendirmesi" başlıklı EEAS Raporları yayımlanmıştır.

19 Mart ve 1 Nisan 2020 tarihli raporlarda Rusya kaynaklı dezenformasyon içeriklerine geniş bir perspektifte yer verilmekte ve Rusya'nın devlet destekli medyası aracılığıyla AB üye ülkelere yönelik dezenformasyonları incelenmektedir. Yayımlanan raporlarda Rusya dışında da AB'ye hedef alan dezenformasyonun yayıldığı ifade edilirken detaylar sunulmaktadır. 24 Nisan 2020 tarihli raporda ise Çin ve İran kaynaklı dezenformasyona dikkat çekilerek bu kez

detaylara yer verilmektedir.³¹ Fakat Çin kaynaklı dezenformasyona dikkat çekilen raporun yayımlanması sonrasında Pekin yönetimi tarafından AB'ye yönelik eleştiri ve baskıların ortaya çıktığı görülmektedir.

The New York Times'ta 24 Nisan 2020'de yayımlanan haber içeriğinde AB'den bir diplomatın meslektaşlarına gönderdiği e-postada Çin devletinin raporun çıkması durumunda eleştirilerini ortaya koyacağına dair tehditleri içeren ifadeler yer verilmektedir. Haber içeriğinde AB'nin yayımlanmış olduğu ilk raporda Çin'in salgının patlak vermesinden sorumlu güç olmasına rağmen suçunu saptırmak ve uluslararası imajını güçlendirmek adına küresel bir dezenformasyon kampanyası yürüttüğüne dair analizlerin yer aldığı ifade edilmektedir. Ayrıca Çin'in dezenformasyon amacıyla hem açık hem de gizli taktiklere başvurduğu vurgulanmaktadır. Söz konusu haber içeriğinde Çin'in baskısı sonucu raporda yer alan tespitlerin silindiğinin de altı çizilmektedir.³²

25 Nisan 2020 tarihli *Politico* haber sitesinde yayımlanan "Çin, Koronavirüs Dezenformasyon Raporunu Yumuşatmak için AB'ye Baskı Yaptı" başlıklı haber içeriğinde de benzer şekilde Çin'in baskıları üzerine raporun yumuşatıldığı ifade edilmektedir. İçerikte *The New York Times*'ta yayımlanan makaleden alıntı yapılarak AB'nin üst düzey diplomatlarından Josep Borrell'in dezenformasyon raporunu yayımlayan analistlerden raporu yumuşatmalarını istediği iddia edilmektedir. Ayrıca haber içeriğinde değişiklik yapılmasına karşı çıkan yetkililerin "Çin Komünist Partisi'ni yatıştırmak için kendi kendini sansürlediklerini" ifade

31. "EEAS Special Report", EEAS Strategic Communications and Information Analysis Division, <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-2-22-april>, (Erişim tarihi: 28 Nisan 2020).

32. Matt Apuzzo, "Pressured by China, E.U. Softens Report on Covid-19 Disinformation", *The New York Times*, 24 Nisan 2020.

etmesi dikkat çekmektedir.³³ Diplomatik kanallar aracılığıyla AB'ye yönelik çeşitli baskıların yapılması ve Çin'in yayımlanmış olan raporda kendi çıkarları doğrultusunda değişiklikler yaptırabiliyor olması Birliğin yayımlanmış olduğu dezenformasyon raporlarının şeffaflığına gölge düşürmektedir. Özellikle Rusya kaynaklı dezenformasyona odaklanırken Çin kaynaklı dezenformasyon içeriklerinde ısmarlama değişikliklerin yapılabilmesi dikkat çekmektedir.

Diğer yandan 1 Nisan 2020 tarihli dezenformasyon raporunda "Medya Özgürlüğü" başlığı altında Türkiye'ye yer verildiği görülmektedir. İçerikte koronavirüs salgınıyla ilgili olarak endişe ve nefret yayarak düşmanlığı kışkırtan 316 sosyal medya kullanıcılarına yasal işlem başlatıldığı ifade edilmektedir.³⁴ Türkiye'nin dezenformasyonu önlemek adına yürüttüğü yasal mücadelenin Medya Özgürlüğü başlığı altında ele alınıyor olması AB'nin yayımlanmış olduğu dezenformasyon raporlarındaki çifte standardı ve Türkiye'ye yönelik ön yargılı yaklaşımı ortaya koymaktadır.

20 Mayıs 2020'de yayımlanan Kovid-19 Salgını Çevresinde Kısa Anlatılar ve Dezenformasyon Değerlendirmesi başlıklı raporda ise Rusya, Çin ve diğer aktörlerin yaydığı dezenformasyon başlıklarından farklı olarak "Sosyal Medya Platformları" başlığının güncellendiği görülmektedir.³⁵ Sosyal medya platformlarının dezenformasyona karşı girişimlerine yer verilen raporda Twitter'ın araştırmacıların dezenformasyon ve mezenformasyon içeriklerine dair gerçek zamanlı veri akışını takip

edebilmesi için koronavirüs hakkında günlük halka açık on milyonlarca tweeti erişime açmasına ve erişim için başvuruları kabul ettiğine yer verilmektedir.³⁶ Raporda Facebook'un Nisan 2020'de Koordineli Orijinal Olmayan Davranış Raporu kapsamında 8 ağı kapattığına yer verilmekte, bu ağların Rusya ve İran'ın yabancı müdahaleleri sebebiyle kapatıldığı ifade edilmektedir.³⁷ Raporda yer verilen Bellingart sosyal medya araştırmasına göre ise Çin'de yeni oluşturulan ve çalınan hesaplardan oluşan bir bot ağı kullanılarak Twitter ve Facebook'ta devletle bağlantılı bilgi operasyonu yapıldığı iddia edilmektedir. Diğer yandan raporda Çin'in sosyal medya platformlarındaki koronavirüs salgınına ilişkin sansürü araştıran Toronto Üniversitesi'nin bu ülkenin en popüler sosyal medya platformu olan WeChat'in Pekin yönetiminin sansür uygulamalarını desteklediğini iddia ettiği araştırmaya yer verilmektedir.³⁸

AB'YE YÖNELİK DEZENFORMASYONDA ÖN PLANA ÇIKARILAN SÖYLEMLER

Çin Kaynaklı Dezenformasyon

19 Mart 2020 tarihli EEAS raporunda Çin kaynaklı yayılan dezenformatif içeriklerin Pekin'in devlet kaynaklı medya kuruluşları aracılığıyla yayıldığına yer verilmektedir. Çin'in AB'ye üye devletlere gönderdiği yardımlar sonrası Avrupalı liderlerin minnettarlığının vurgulanması ve Çin hükümet yetkilileri tarafından koronavirüs

33. Simon van Dorpe, Mark Scott ve Laurens Cerulus, "China Put Pressure on EU to Soften Coronavirus Disinformation Report", *Politico*, 25 Nisan 2020.

34. "EEAS Special Report Update: Short Assessment of Narratives and Disinformation Around the COVID-19 Pandemic", EU vs Disinfo, <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid-19-pandemic>, (Erişim tarihi: 24 Temmuz 2020).

35. "EEAS Special Report", EEAS Strategic Communications and Information Analysis Division, <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid19-pandemic-updated-23-april-18-may>, (Erişim tarihi: 13 Haziran 2020).

36. "EEAS Special Report".

37. "EEAS Special Report", EEAS Strategic Communications and Information Analysis Division, Facebook – April 2020 Coordinated Inauthentic Behavior Report, (Erişim tarihi: 13 Haziran 2020).

38. "EEAS Special Report", EEAS Strategic Communications and Information Analysis Division, The Citizen Lab – Censored Contagion: How Information on the Coronavirus is Managed on Chinese Social Media, (Erişim tarihi: 13 Haziran 2020).

TABLO 6. AB'YE YÖNELİK ÇİN VE RUSYA KAYNAKLI DEZENFORMASYONDA ÖN PLANA ÇIKAN SÖYLEMLER

Çin Kaynaklı Söylemler	Rusya Kaynaklı Söylemler
Koronavirüsün Çin'de ortaya çıkmadığı ve Batı ülkelerinin virüsü Çin karşıtı duyguları yaymak için kullandığı	AB'nin sonunun geldiği, AB'nin sınırlarını kapatması sebebiyle gerçek bir Birlik olmadığı ve İtalya'nın bu süreçte yalnız bırakıldığı
Avrupalı devletlerin Çin'in yardımlarına minnettar olduğu ve Avrupalıların salgın sürecindeki başarısızlığı	AB, ABD, NATO ve Suriye sivil savunmasının koronavirüs salgınındaki etkisizliği
Şi Jinping'in koronavirüsle mücadelede takdire şayan bir iş çıkardığı ve Çin'in yönetim şeklinin koronavirüs salgınında sürecin ve vatandaşların kontrol edilmesini sağladığı	Koronavirüsün 5G teknolojisiyle mutasyona uğrayabileceği, çinkonun koronavirüsü yok ettiği, koronavirüs aşısının NATO askerlerine yapıldığı vb.

hakkında kanıtlanmamış teorilerin yayılmasının desteklenmesine dair içerikler ele alınmaktadır.³⁹ Ayrıca Çin yanlısı dezenformasyonlarda Şi Jinping'in koronavirüsle mücadelede takdire şayan bir iş çıkardığı ve Çin'in yönetim şeklinin koronavirüs salgınında sürecin ve vatandaşların kontrol edilmesini sağladığı konuları dezenformasyon örnekleri olarak ön plana çıkarılmaktadır. Ayrıca virüsün Çin'de ortaya çıkmadığı ve Batı ülkelerinin virüsü Çin karşıtı duyguları yaymak için kullandığına yönelik dezenformasyonların tespit edildiği de ifade edilmektedir.

24 Nisan 2020'de güncellenen ve sonrasında Çin'in baskısıyla yumuşatılan Kovid-19 Salgını Çevresinde Kısa Anlatılar ve Dezenformasyon Değerlendirmesi başlıklı raporda ise uluslararası haber kuruluşlarında yayımlanan haberlere atıf yapılmaktadır. *The Guardian*'ın haberine yapılan atıfta Çinli yetkililerin ve devlet medyasının koronavirüsün yayıldığı Wuhan şehrine dair yapılan haberleri ve bölgede yapılan bilimsel araştırmaları engellediğine yer verilerek Çin'in özellikle ABD'yi hedef aldığı ve böylece yayılan salgın haberlerini kontrol etmeyi amaçladığı ifade edilmektedir.⁴⁰

39. "Disinformation on the Coronavirus Short Assessment of the Information Environment EEAS Strategic Communications and Information Analysis Division, "EEAS Special Report", EU vs Disinfo, <https://euvs-disinfo.eu/eeas-special-report-disinformation-on-the-coronavirus-short-assessment-of-the-information-environment>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2020).

40. Stephanie Kirchgassner, Emma Graham-Harrison ve Lily Kuo, "China Clamping Down on Coronavirus Research, Deleted Pages Suggest", *The Guardian*, 11 Nisan 2020.

Raporda alıntılanan İtalya kaynaklı bir habere göre ise Çin'in Twitter botları (gerçek bir kullanıcıymış gibi görünen uygulamalar) aracılığıyla İtalya'ya yönelik koronavirüs salgınına dair propaganda yaptığına yer verilmektedir.⁴¹ Ayrıca raporda atıf yapılan Avusturya Stratejik Politika Enstitüsü'nün 17 Nisan 2020 tarihli Kovid-19 Dezenformasyon ve Sosyal Medya Manipülasyon başlıklı raporunda Çin'in jeopolitik çıkarlarını desteklemek için trol kampanyalar yürüttüğü ifade edilmektedir. Raporda özellikle Mart ve Nisan boyunca Çinli devlet dışı aktörlerin Batılı sosyal medya platformları üzerindeki artan etkisi vurgulanarak Twitter üzerinden Batı'ya yönelik yürütülen trol kampanyalarına değinilmektedir.⁴²

Çin kaynaklı dezenformasyon içerikleri genel olarak incelendiğinde Çin devletinin sosyal medya platformlarını kendi çıkarları doğrultusunda etkili bir şekilde kullandığı görülmektedir. Çin merkezli uygulamaların, Twitter botlarının ve trol kampanyalarının sosyal mecralar aracılığıyla hızla yayılmasıyla Aralık 2019'da ilk koronavirüs vakalarının Çin'de görülmesi gerçeğinin önüne geçilmek istenmiş, AB üye ülkeleri ve kurumları hedeflenerek dezenformasyon ve yalan

41. Francesco Bechis ve Gabriele Carrer, "How China Unleashed Twitter Bots to Spread COVID-19 Propaganda in Italy", *Formiche*, 31 Mart 2020, <https://formiche.net/2020/03/china-unleashed-twitter-bots-covid19-propaganda-italy>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2020).

42. Elise Thomas ve Albert Zhang, "COVID-19 Attracts Patriotic Troll Campaigns in Support of China's Geopolitical Interests", *ASPI*, 17 Nisan 2020.

haber içerikleri üretilmiştir. Buna karşın AB'nin yayımladığı raporlarda Çin kaynaklı dezenformasyon içeriklerinin yumuşatılması Pekin yönetiminin bu süreçteki etkililiğini göstermektedir.

Kaynak: "How China Unleashed Twitter Bots to Spread COVID-19 Propaganda in Italy", Formiche, 31 Mart 2020, <https://formiche.net/2020/03/china-unleashed-twitter-bots-covid19-propaganda-italy/> (Erişim tarihi: 9 Nisan 2020).

Rusya Kaynaklı Dezenformasyon

Koronavirüs sürecinde AB tarafından yayımlanan ilk raporların özellikle Rusya kaynaklı dezenformasyonlara yoğunlaştığı görülmektedir. Çin kaynaklı içeriklerin tespit edilmesinden farklı olarak özellikle Rusya kaynaklı içeriklerin tarandığı, raporların hazırlandığı ve haberlerin veri tabanında paylaşıldığı EU vs Disinformation web sitesi özellikle Rusya kaynaklı dezenformasyonla mücadele için kullanılmaktadır.

AB Dış İlişkiler Servisi (EEAS) bünyesindeki EU vs Disinformation web sitesinde yayımlanan raporda 22 Ocak-8 Nisan arasında Rusya kaynaklı yayılan 283 haber içeriğinin AB, ABD, NATO ve Suriye sivil savunmasını hedef aldığı

ifade edilmektedir. İçeriklerde AB'nin sonunun geldiği ve İtalya'nın bu süreçte yalnız bırakıldığı, koronavirüsün 5G teknolojisiyle mutasyona uğrayabileceği ve çinkonun koronavirüsü yok ettiğine dair dezenformasyonların yayıldığına dair örnekler verilmektedir.⁴³

Avrupa Dış Eylem Servisi'nin (EEAS) EU vs Disinfo web sitesinde Rusya kaynaklı haber içeriklerinin ele alındığı veri tabanına yer verilmektedir. Veri tabanı incelendiğinde 23 Mart-12 Haziran arasında koronavirüs salgınıyla ilgili AB'ye yönelik Rusya kaynaklı 115 haber içeriğinin analiz edildiği görülmektedir. Veri tabanındaki içeriklerde Rusya'nın özellikle İtalya ve İspanya gibi krizden en çok etkilenen ülkelerdeki hedef kitlelere yönelik dezenformasyon ürettiği iddia edilmektedir. Bu dezenformasyonlarda Rusya'nın İtalya'ya yönelik yardımları ve AB'nin çaresizliği, İtalya'da Lombardiya bölgesine gönderilen Kübalı virologlara rağmen NATO'nun bu süreçteki etkisizliği ve AB'nin çöküşüne yönelik konuların ön plana çıktığı görülmektedir.⁴⁴

Rusya'nın AB'ye yönelik dezenformasyon içerikleri genel olarak incelendiğinde yayılan dezenformasyonun Birliğin ve onunla bağlantılı

43. "Repeating a Lie Does Not Make It True", EU vs Disinfo, 9 Nisan 2020, <https://euvsdisinfo.eu/repeating-a-lie-does-not-make-it-true/> (Erişim tarihi: 9 Nisan 2020).

44. "Disinfo Database", EU vs Disinfo, https://euvsdisinfo.eu/disinformationcases/?disinfo_keywords%5B0%5D=106935&date=&disinfo_countries%5B0%5D=110317&offset=0, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2020).

GÖRSEL 4. 1 NİSAN 2020'DE FONDSK.RU WEB SİTESİNDE YAYIMLANAN "İTALYAN PARLAMENTOSU, AVRUPA BİRLİĞİ BAYRAĞINI İNDİRDİ" BAŞLIKLİ HABERİN "EU VS DISINFO" RAPORU ÖRNEĞİ

DISINFO: THE ITALIAN PARLIAMENT LOWERS THE FLAG OF THE EUROPEAN UNION

SUMMARY

The Italian Parliament lowers the flag of the European Union.

PUBLICATION/MEDIA
→ fondsk.ru (Archived)

REPORTED IN:
Issue 192

DATE OF PUBLICATION:
01.04.2020

LANGUAGE/TARGET AUDIENCE:
Russian

COUNTRY:
EU, Italy

KEYWORDS:
coronavirus, EU disintegration

DISPROOF

A misleading headline to support a recurring narrative about EU disintegration amid the coronavirus crisis. From the text of the article it is clear that one Italian MP has allegedly removed the EU flag from his office.

For similar cases, see for example claims that amid the pandemic, the idea of a united Europe has vanished, that after the COVID-19 crisis Italy or Germany will leave the EU, and that the coronavirus will cause the dissolution of the EU and NATO.

Kaynak: "The Italian Parliament Lowers the Flag of European Union", EU vs Disinfo, 1 Nisan 2020, <https://euvsdisinfo.eu/report/the-italian-parliament-lowers-the-flag-of-the-european-union>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2020).

kurumların koronavirüs sürecindeki başarısızlığı ve Birliğin çöktüğüne yönelik üretilen söylemler olduğu görülmektedir. AB tarafından yayımlanan 9 Nisan 2020 tarihli EU vs Disinfo raporu koronavirüs sürecinde Rusya kaynaklı yayılan dezenformasyonlarda RT, Sputnik, Pervy Kanal, rubaltic.ru, News Front ve geopolitica.ru gibi haber kuruluşlarının web sitelerinin ön plana çıktığını ifade etmektedir.⁴⁵

SONUÇ

Bu analizde AB'nin yayımlamış olduğu 19 Mart, 1 Nisan, 24 Nisan ve 20 Mayıs 2020 tarihli Covid-19 Salgını Çevresinde Kısa Anlatılar ve Dezenformasyon Değerlendirmesi başlıklı raporlar üzerinden Birliğin dezenformasyon ve

yalan haberle mücadele stratejisi incelenmiştir. AB kurumlarının dezenformasyonla mücadelede kullandığı yöntemlere yer verilen analizde Birliğe yönelik dezenformasyonun kaynağı olarak görülen özellikle Rusya ve Çin tarafından ön plana çıkarılan söylemler ele alınmıştır. Çin'in baskı ve eleştirileri sonucu AB'nin yayımlamış olduğu dezenformasyon raporunun yumuşatılması üzerinden Birliğin koronavirüs salgınına ilişkin yalan ya da çarpıtma haberlere yönelik tutumundaki farklılıklar tespit edilerek analiz edilmiştir.

Dezenformasyon Raporlarına Yönelik Tespitler

- Yayımlanan 19 Mart ve 1 Nisan tarihli raporlarda AB'nin dezenformasyonla mücadelesinde Rusya kaynaklı içeriklere yoğunlaştığı görülürken 24 Nisan ve 20 Mayıs 2020 tarihli raporlarda ise Çin kaynaklı dezenformasyon içeriklerine de yer verildiği tespit edilmiştir.
- 24 Nisan tarihli raporda Çin'in belli başlı taktikler uygulayarak küresel dezenformasyon kampanyası yürüttüğü ve AB üye ülkeleri üzerinde Çin imajını geliştirmek üzere dezenformasyon yaydığına ilişkin eleştirilerin Çin'in diplomatik baskısı neticesinde silindiği görülmektedir. Çin devlet yetkilileri aracılığıyla AB'nin üst düzey diplomatlarına gönderilen ultimatoların sonuç vermesi ve Çin'in AB tarafından hazırlanan dezenformasyon raporuna yönelik müdahale edebiliyor olması Çin'in AB üzerindeki artan diplomatik etkisine işaret etmektedir.
- Çin'den gelen baskılar sonucu dezenformasyon raporları yumuşatılırken Türkiye söz konusu olduğunda ön yargılı bir tutum izlenmektedir. 1 Nisan 2020'de yayımlanan dezenformasyon raporunda Türkiye'nin sosyal medya platformlarının

45. "Repeating A Lie Does Not Make It True".

dan yayılan dezenformasyonu engellemeye yönelik girişimlerinin Medya Özgürlüğü başlığı altında ele alınması ve Türkiye'nin yürüttüğü yasal mücadelenin çarpıtılması dikkat çekmektedir.

- Sosyal medya platformları aracılığıyla AB'yi hedef alan dezenformasyon içeriklerinin hızla yayılması halk sağlığını ve Birliğe üye ülkelerinin ilişkilerini tehdit etmekte ayrıca AB'nin geleceği tartışmalarını körüklemektedir. Buna rağmen Çin kaynaklı dezenformasyon kampanyalarına yönelik eleştirilerin yumuşatılması Birliğin dezenformasyonla mücadelesine darbe vuruyorken açıkça bir çifte standardı işaret etmektedir.

Sosyal Medya Platformlarına Yönelik Tespitler

- 2000 tarihli e-Ticaret Direktifi'nde üye devletler arasında bilgi toplumu (sosyal medya) hizmetlerinin serbest dolaşımının amaçlandığı ifade edilirken yirmi yıllık süreç içerisinde serbest dolaşıma katkı sunmaya yönelik bakış açısının yerini Avrupa Komisyonu güdümünde platformların kendi kendini düzenlediği anlaşmaların aldığı görülmektedir. Bu durum ise AB'nin sosyal mecraların düzenlenmesine ilişkin bakış açısında ikilem yaratmaktadır.

- Dezenformasyonla mücadele girişiminin yasal bir zemine oturması için 2018'de Dezenformasyonla Mücadele Eylem Planı ve Dezenformasyonda Uygulama Kuralları kabul edilmiştir. Facebook, Google, Twitter gibi sosyal medya platformlarının, reklam verenler ve reklam endüstrisinin de kendi kendini regüle etmeyi kabul etmelerine rağmen yoğun dezenformasyon kampanyaları sosyal medya aracılığıyla yayılmaya devam etmektedir.
- Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in koronavirüs sürecinde teknoloji şirketlerine ve vatandaşlara dezenformasyonla mücadelede iş birliği çağrısında bulunması üzerine sosyal medya platformları tarafından resmi açıklamaların desteklenmesi, zararlı içeriklerin kaldırılması ve sahte haberlerin takip edilmesi girişimlerine rağmen yalan haber ve dezenformasyonun sosyal platformlar aracılığıyla hızla yayıldığı görülmektedir.
- ABD'nin aksine AB'deki yasal düzenlemelerin daha zorlayıcı olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Avrupa Komisyonu'nun dezenformasyon içeriklerinin kontrolünden ziyade mekanizmanın işleyip işlemediğini kontrol etmesi ve sosyal medya platformlarının kendi kendini regüle etmesi sebebiyle dezenformasyon ve yalan haber içeriklerinin önüne geçilemediği görülmektedir.

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN YALAN HABER VE DEZENFORMASYONLA MÜCADELE STRATEJİSİ

ENES BAYRAKLI, ŞEYMA FİLİZ

SETA | ANALİZ

Bu analiz Avrupa Birliği'nin (AB) dezenformasyonla mücadele stratejisini koronavirüs (Covid-19) salgını bağlamında ele almaktadır. Bu kapsamda AB'nin 19 Mart, 1 Nisan, 24 Nisan ve 20 Mayıs 2020'de yayımladığı "Kovid-19 Salgını Çevresinde Kısa Anlatılar ve Dezenformasyon Değerlendirmesi" başlıklı raporları üzerinden Birliğin yeni koronavirüsle ilgili yalan haberler ve dezenformasyonla mücadelesi incelenmektedir. Analizde "dezenformasyon" (*disinformation*), "mezenformasyon" (*misinformation*) ve "yalan haber" (*fake news*) kavramlarına değinilerek AB'nin dezenformasyonla mücadelede kullandığı yöntemlere yer verilmektedir. AB'ye yönelik dezenformasyonun kaynağı olan ülkeler ve söylemleriyle birlikte Birliğin kendisine karşı yalan ya da çarpıtma haberlere yönelik tutumundaki farklılıklar analiz edilmektedir. Bu noktada AB'nin dezenformasyonla mücadelesinde Rusya kaynaklı içeriklere yoğunlaştığı görülmektedir. Diğer taraftan AB'nin özellikle Çin devletinden gelen baskılar nedeniyle Çin kaynaklı dezenformasyona yönelik göreceli olarak sessiz kaldığı gözlenmektedir. Bunun son örneği Çin devlet yetkililerinin AB'nin 24 Nisan 2020 tarihli dezenformasyon raporuna müdahale ederek raporun içeriğini yumuşatmalarında ortaya çıkmıştır. Güncellenen 20 Mayıs 2020 tarihli raporda sosyal medya platformları aracılığıyla yayılan dezenformasyon kampanyaları üzerinde durulduğu ve sosyal medya şirketlerine yönelik sorumluluklar yüklendiği görülmüştür. Analizin sonucu olarak Avrupa Komisyonu ve diğer kurumların dezenformasyonu engellemek amacıyla sosyal medya platformlarıyla iş birliği çağırısı ve hukuksal girişimlerine rağmen AB'ye yönelik dezenformasyonun önüne geçemedikleri tespit edilmiştir.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • BERLİN • BRÜKSEL